

Socratic Design

■ Hoe we zelf het bestaan ontwerpen

Humberto Schwab

ISVW UITGEVERS

An abstract graphic design featuring a large, irregular shape composed of overlapping red and white geometric forms. The red areas are various shades, from a deep, dark red to a lighter, almost pinkish-red. The white areas are sharp, angular shapes that cut through the red, creating a sense of depth and movement. The overall composition is dynamic and modern.

HUMBERTO SCHWAB

Socratic Design

Hoe we zelf het bestaan ontwerpen

ISVW UITGEVERS

Inhoud

Dankwoord	7
Voorwoord	9
Inleiding	11
Hoofdstuk I Het narratief	19
Inleiding	19
Bohm en ons narratief	21
Het onbewuste narratief van vroege culturen	25
De epigenen van een cultuur: het taboe en het incestverbod	27
Mensbeelden en moraal	28
Werkelijkheidsopvatting	30
Mensbeelden en techniek	34
Man, vrouw en...	35
Begeerte en liefde	37
Losse en strikte structuren	38
Apollinische en dionysische verhalen	39
Collectivisme of individualisme	42
Moraal en economie	44
Macht en recht	47
Ontwikkeling, kennis en opvoeding	51
Schoonheid en de kunsten	52
Samenvatting	54
Oefening	54
Hoofdstuk II Het narratief van onze cultuur	55
Inleiding	55
Cultuur	57
Zijn wij een <i>animal rationale</i> ?	58
Denken we met ons lichaam?	60
Is wetenschap de toegang tot waarheid?	62
Wat is de invloed van het logisch positivisme op ons denken?	65

Zijn feiten wel zo objectief?	66
Kan de <i>abstract fallacy</i> mijn lichaamsbeleving bepalen?	69
Bestaan er wel nationaliteiten en rassen?	70
Hoe nemen we de vreemdeling waar?	72
Is liefde ook deel van het narratief?	74
Is met Socratic Design een andere seksualiteit en seksuele identiteit mogelijk?	77
Is onze cultuur in balans?	79
Zijn we echte individualisten?	80
Kan een economie zonder moraal?	81
Wat is het kenmerk van onze democratie?	86
Kun je jezelf opnieuw uitvinden?	90
Samenvatting	91
Hoofdstuk III Socratic Design	93
Inleiding	93
De methode: de drie hordes	94
De regels van Socratic Design	99
Collectieve aandacht	101
Striptease	104
Vragen	106
De vooronderstellingen van deelnemers	109
Waarden	112
De waardenladder	114
De beste ervaring	117
De perfecte dag	120
Samenvatting	120
Hoofdstuk IV Socratic Design concreet	121
Het persoonlijk narratief	121
Waarheid	122
De persoonlijke vraag	124
Relaas	126
The sky is the limit	128
Deugden	129

De kraamkamer	131
John Dewey	134
De jeugd van de toekomst	136
Een learning tribe	139
Een magisch hulpmiddel	141
Socratic Design en het bedrijf	142
Wise	147
Een goed bestaan	149
Socratic Design en de overheid	151
Het protocol	153
Moonshots	155
De meent	160
Eros: mentale baby's	161
Samenvatting	162
Noten	163
Bijlagen	165

Dankwoord

Dit boek is het resultaat van twintig jaar ervaring met allerlei soorten groepen en individuen. Ik dank de leerlingen van het Montessori Lyceum Amsterdam tussen 1989 en 2000, de minor filosofiestudenten van de Hogeschool van Amsterdam en verscheidene deelnemers aan de Eurolabs, zoals een aantal studenten en docenten van de Gerrit Rietveld Academie en van ArtEZ. Dank ook aan het vertrouwen dat bedrijven als NVD, Rabobank en WAAG Society in ons hebben gesteld. De CTO afdeling van de gemeente Amsterdam durft met ons fikse stappen te zetten ter verbetering van het bestaan van burgers. In mijn hele traject zijn Philippe Boekstal, Babs van den Bergh en René Gude altijd belangrijke steunpilaren geweest.

Het boek draag ik op aan prof. Otto Duintjer en aan mijn ouders Dee Rugebregt en Frans Schwab. Dank aan Petra, Tino, Xavi, Luis Vlasman en van Martijn van den Berg voor de dagelijkse steun en warmte.

Dankzij mijn partner Miguel Harbers en zijn onverwoestbare liefde is dit boek überhaupt gebaard.

Humberto Schwab

Voorwoord

Veel organisaties zijn erop gericht om steeds beter te worden in wat ze al doen. Meer. Efficiënter. Goedkoper. Door de beschikbaarheid van technologie en een veranderende vraag is dat vaak niet meer genoeg. In het bedrijfsleven heeft dat als gevolg dat bedrijven overbodig worden en dat andere bedrijven de marktvaart overnemen. Bij overheden is dat ingewikkelder en is het van belang dat ze zichzelf kritisch tegen het licht kunnen houden, kunnen stoppen met wat onnodig is en producten en diensten kunnen aanpassen aan de huidige tijd.

Om dat te kunnen doen is het belangrijk om bestaande vooronderstellingen te onderzoeken, te luisteren naar bewoners (en elkaar) en een dialoog te organiseren waarin alle stemmen een plek vinden. Dat past niet in de huidige manier van werken waarin vergaderingen van een halfuur tot een uur slechts bedoeld zijn om agendapunten af te werken. Kritische reflectie of beschouwing is bijna niet mogelijk en vaak komt men niet verder dan het inhuren van meer mensen om meer van hetzelfde te gaan doen. Volgens dezelfde systematiek waarbij utilisering, processificering en juridificering de instrumenten zijn.

Met Socratic Design hebben we in Amsterdam een eerste aanzet gedaan om nieuwe manieren van werken te introduceren. Een manier van werken waar we vooronderstellingen onderzoeken en bevragen, waar we een nieuw narratief proberen te maken waar het gaat om outcome en niet per se om output binnen de kaders van legitimiteit die de wet voorschrijft.

De methode en methodieken van Socratic Design hebben ons geholpen om onze vooronderstellingen te benoemen en soms achterwege te laten, om ideeën beter te maken in dialoog in plaats van erover te debat-

teren en beter te leren luisteren naar Amsterdammers, ongeacht in welke sociale bubbel ze leven. We zijn er nog lang niet, maar het belang inzien van het opnieuw ontwerpen van de overheid, het loslaten van ‘we doen dit omdat we het nu eenmaal zo doen’ en het serieus nemen van de leefwereld van onze bewoners en ondernemers vormen de enige weg om het collectieve welzijn op niveau te houden, tenminste als we dat via de weg van een overheid willen doen.

Het denken zoals in dit boek uiteengezet, heeft mijn kijk op de wereld veranderd en is voor iedereen die niet bang is om zichzelf te ontdekken een absolute aanrader.

Ger Baron (CTO Gemeente Amsterdam)

Inleiding

Doel van dit boek is om de lezer inzicht te verschaffen in de wijze waarop Socratic Design ons kan bevrijden van vastgeroeste overtuigingen, van opvattingen, gedachten en praktijken die ons verhinderen om een goed bestaan te ontwerpen, ondanks al onze smartness. Socratic Design is een pragmatische filosofie en een filosofische methode die, gebaseerd op twintig jaar ervaring, vooronderstellingen van mensen, bedrijven, overheden, scholen en culturen aan het licht brengt. Door deze vaak onbewuste vooronderstellingen te expliciteren, kunnen we inzien waarom we denken zoals we denken om daarmee een goede toekomst te kunnen ontwerpen. Onze persoonlijke en culturele vooronderstellingen bepalen de ‘epigenen’ die ons narratief vastleggen, zowel mentaal, neurologisch en fysiologisch. De epigenetica onderzoekt de processen die de zich tot uitdrukking komende ontwikkeling van een organisme beïnvloeden.

In Socratic Design analyseren we wat er nu gebeurt in ons denken, voelen en handelen. Door de vooronderstellingen te zoeken en deze te strippen (*striptease*) ontstaat er ruimte om samen het goede leven vorm te geven. Deze aanpak verklaart niet alleen, maar creëert ook een nieuwe collectieve intelligentie. Op socratische wijze `baart gezamenlijke aandacht vergezichten over het mooie en goede leven. Dat doen we door concrete nieuwe narratieven uit te denken, met nieuwe fundamenten en nieuwe habits.

Wij geven steeds een meer theoretische uitleg om de stappen in onze analyse en methode te verduidelijken, daarin soms aansluitend bij het gedachtegoed van inspirerende denkers. Deze theoretische uitleg zullen we echter ook regelmatig verrijken met voorbeelden uit culturen en belangrijker nog, met voorbeelden uit de ervaring van deelnemers aan Socratic Design.

'Socratic Design stelt de fundamentele vragen: Welke wereld houd je voor mogelijk? Wat is je mensbeeld? Waar optimaliseer je voor? Humberto Schwab heeft me geleerd vooronderstellingen bloot te leggen, een gezamenlijke taal te ontwikkelen en van daaruit aan complexe vraagstukken te werken.'

- Marleen Stikker (Waag Society)

Zijn we dom? Hoe kan het dat we smart houses, smart acties, smart cars, smartphones en smart cities hebben ontwikkeld, maar dat we zelf niet smart denken, ondanks al onze denktanks en goede bedoelingen?

Humberto Schwab analyseert de systeemfout: we denken niet, maar denken dat we denken. We herhalen gedachten die we fijn vinden en koesteren onze foutieve vooronderstellingen. In *Socratic Design* laat hij zien dat we zelf de auteurs zijn van een incoherent narratief dat we vol overgave blijven vertellen en onderhouden.

Gelukkig kun je je bevrijden van de knellende en verslavende patronen in je persoonlijke narratief. Ook het narratief van je bedrijf, je organisatie en zelfs van je stad kun je herschrijven. Dat doe je door middel van grondig onderzoek aan de hand van de Socratic Design-methode. Met Socratic Design breng je filosofische vooronderstellingen aan het licht en ontwerp je zelf een bestaan vanuit menselijke waarden.

Door jezelf te onderzoeken verander je de wereld. Dat is pas slim.

